ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ GERHARD REISCHL της 13ης Σεπτεμβρίου 1979 *

Κύριε Πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

Κατά το άρθρο 9, παράγραφος 1, του κανονισμού του Συμβουλίου 123/67 της 13ης Ιουνίου 1967, περί κοινής οργανώσεως της αγοράς για το κρέας πουλερικών (JO 117 της 19ης Ιουνίου 1967, σ. 2301), για να καταστεί δυνατή η εισαγωγή των προϊόντων που καταλαμβάνονται από την οργάνωση της αγοράς βάσει των τιμών της παγκοσμίου αγοράς, μπορούσε «να εξισωθεί η διαφορά μεταξύ των τιμών αυτών και των τιμών της Κοινότητας, στο μέτρο που είναι αναγκαίο, με τη βοήθεια επιστροφής κατά την εξαγωγή». Αυτή θα μπορούσε, κατά την παράγραφο 2 της διατάξεως αυτής, «να διαφοροποιείται ανάλογα με τον προορισμό ή τον τόπο του προορισμού».

Επ' αυτού το άρθρο 6, παράγραφος 1, του κανονισμού του Συμβουλίου 176/67, της 27ης Ιουνίου 1967, περί των βασικών κανόνων χορηγήσεως των επιστροφών κατά την εξαγωγή κρέατος πουλερικών και περί των κριτηρίων καθορισμού του ποσού της επιστροφής (JO 130 της 28.6.1967, σ. 2612), ορίζει ότι η επιστροφή καταβάλλεται, όταν αποδεικνύεται, μεταξύ άλλων, «ότι τα προϊόντα εξήχθησαν εκτός της Κοινότητος». Η παράγραφος 2 προβλέπει ότι, κατ' εφαρμογή του άρθρου 4 του ιδίου κανονισμού, σύμφωνα με το οποίο η επιστροφή μπορεί να καθορισθεί σε διαφορετικό ύψος ανάλογα με τον προορισμό ή τον τόπο του προορισμού, «όταν αυτό καθίσταται αναγκαίο από την κατάσταση της παγκοσμίου αγοράς ή τις ειδικές απαιτήσεις ορισμένων αγορών», η επιστροφή καταβάλλεται σύμφωνα με την παράγραφο 1, στο μέτρο που αποδεικνύεται «ότι το προϊόν έφθασε στον προορισμό ή στον τόπο του προορισμού, για τον οποίο καθορίστηκε η επιστροφή».

Τέλος οι αναφερθείσες διατάξεις συμπληρώνονται από τον κανονισμό 1041/657 της Επιτροπής, της 21ης Δεκεμβρίου 1967, περί των εκτελεστικών διατάξεων για τις επιστροφές κατά την εξαγωγή των προϊόντων, για τα οποία ισχύει σύστημα κοινών τιμών (ABl 314 της 23ης Δεκεμβρίου 1967, σ. 9), το άρθρο 3 του οποίου εξαρτά την πληρωμή των επιστροφών, μεταξύ άλλων, από την απόδειξη ότι το προϊόν «εγκατέλειψε το έδαφος της Κοινότητας στην αρχική του μορφή». Κατά το άρθρο 4 τα κράτη μέλη μπορούν σε ορισμένες περιπτώσεις, «λαμβάνοντας υπόψη το συντελεστή της επιστροφής σε σχέση με αυτόν της εισφοράς, λόγω των ιδιοτήτων των εξαγομένων προϊόντων ή λαμβάνοντας υπόψη τις αγορές εξαγωγής, να απαιτήσουν ως προϋπόθεση για την καταβολή της επιστροφής, εκτός από την απόδειξη ότι το προϊόν εγκατέλειψε το έδαφος της Κοινότητας, και την απόδειξη ότι το προϊόν εισήχθη σε τρίτη χώρα και, ενδεχομένως, υπό ποιες προϋποθέσεις έγινε η εισαγωγή». Ο αιτών αποδεικνύει την εισαγωγή σε τρίτη χώρα, κατά το άρθρο 8, με τη μορφή που αυτό έλαβε με τον κανονι-

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

σμό 499/69 (ABl L 69 της 7ης Μαρτίου 1969, σ. 1), προσκομίζοντας ορισμένα έγγραφα, που βεβαιώνουν την άφιξη στη χώρα προορισμού ή για το σχετικό προορισμό. Εκτός αυτού μπορούν «οι αρμόδιες κρατικές αρχές... να αναγνωρίσουν άλλα έγγραφα ως ισότιμα και να απαιτήσουν συμπληρωματικές αποδείξεις».

Τέλος πρέπει ακόμη να αναφερθεί ο κανονισμός της Επιτροπής 648/73, της 1ης Μαρτίου 1973, περί εκτελεστικών διατάξεων για τα νομισματικά εξισωτικά ποσά (ABl L 64 της 9ης Μαρτίου 1973, σ. 1), το άρθρο 7 του οποίου ορίζει ότι στο εμπόριο με τρίτες χώρες «οι διατάξεις για τη χορήγηση επιστροφών κατά την εξαγωγή και την επιβολή δασμών ή εισφορών (ισχύουν) για τα νομισματικά εξισωτικά ποσά».

Οι διατάξεις αυτές έχουν σημασία για διαφορά που εκκρεμεί ενώπιον του Bundesfinanzhof, έπειτα από προσφυγή της επιχειρήσεως Geflügelschlachterei Freystadt GmbH Co. KG κατά Hauptzollamt Hamburg-Jonas λόγω απαιτήσεως αποδόσεως επιστροφών στην εξαγωγή και νομισματικών εξισωτικών ποσών.

Η προσφεύγουσα το καλοκαίρι του 1973 πούλησε περίπου 1 000 τόνους κατεψυγμένων κοτόπουλων για ψήσιμο σε Αυστριακή επιχείρηση, που ενεργούσε για λογαριασμό επιχειρήσεως με έδρα το Λιχτενστάιν, και η οποία μεταπούλησε τα κοτόπουλα σε επιχείρηση με έδρα το Ανατολικό Βερολίνο. Τα κοτόπουλα για ψήσιμο της δασμολογικής κλάσεως 02.02 AI β, που εμπίπτουν στην κοινή οργάνωση αγοράς για το κρέας πουλερικών, που είχαν Κοινοτική προέλευση και βρίσκονταν στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας σε ελεύθερη κυκλοφορία, δηλώθηκαν στη συνέχεια στο Γερμανικό Τελωνείο στα Αυστριακά σύνορα για την εξαγωγή και αμέσως έπειτα διέσχισαν, υπό καθεστώς διαμετακομίσεως μετ' εγγυήσεως, χωρίς να εκτελωνιστούν για να τεθούν σε ελεύθερη κυκλοφορία, την Αυστρία και την Τσεχοσλοβακία και αμέσως, χωρίς να μεταφορτωθούν για να διατεθούν σε πελάτες, παραδόθηκαν στη Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας. Σύμφωνα με τους ισχύοντες κατά το χρόνο εξαγωγής κανονισμούς της Επιτροπής ο συντελεστής επιστροφής ήταν ο ίδιος για όλες τις χώρες προορισμού.

Κατόπιν αιτήσεως της προσφεύγουσας το Hauptzollamt Hamburg-Jonas καθόρισε την επιστροφή σε 33 127,72 γερμανικά μάρκα συνολικά και τα νομισματικά εξισωτικά ποσά σε 10 259,11 γερμανικά μάρκα και κατέβαλε τα ποσά αυτά.

Με απόφαση της 24ης Ιουλίου το Hauptzollamt απαίτησε την απόδοση των επιστροφών κατά την εξαγωγή και των εξισωτικών ποσών, με την αιτιολογία ότι τα εμπορεύματα έφθασαν στη Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας. Η Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας δεν είναι όμως τρίτη χώρα κατά την έννοια των κανονισμών περί κοινής γεωργικής πολιτικής, έτσι ώστε δεν έπρεπε να έχουν χορηγηθεί πλεονεκτήματα κατά την εξαγωγή. Μετά από ένσταση που δεν ευδοκίμησε η προσφεύγουσα άσκησε προσφυγή ενώπιον του Finanzgericht του Αμβούργου, το οποίο απέρριψε την προσφυγή, με την απόφαση της 8ης Μαρτίου 1977, με την ακόλουθη αιτιολογία. Σύμφωνα με τις ειδικές διατάξεις του Κοινοτικού Δικαίου προϋπόθεση της επιστροφής αποτελεί ο εκτελωνισμός για τη θέση των εμπορευμάτων σε ελεύθερη κυκλοφορία σε τρίτη χώρα. Αυτό όμως δεν συνέβη ούτε στην Αυστρία ούτε στην Τσεχοσλοβακία. Από το πρωτόκολλο περί του εσωτερικού Γερμανικού εμπορίου και των συναφών προβλημάτων που έχει προσαρτηθεί στη Συνθήκη ΕΟΚ, καθώς και από τις εθνικές διατάξεις του Θεμελιώδους Νόμου, σύμφωνα με τη δεσμευτική για τα δικαστήρια της Ομο-

σπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας ερμηνεία που τους έδωσε το Bundesverfassungsgericht (βλέπε απόφαση της 31ης Ιουλίου 1973 επί της θεμελιώδους Συνθήκης μεταξύ της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας και της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γερμανίας, Sammlung der Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts, τόμος 36, σ. 1 επ.) προκύπτει ότι δεν χορηγούνται επιστροφές κατά την εξαγωγή και νομισματικά εξισωτικά ποσά για τη μεταφορά προϊόντων από την ελεύθερη κυκλοφορία εντός της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας στο έδαφος της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γερμανίας, εάν το προϊόν δεν εκτελωνίστηκε για να τεθεί στην ελεύθερη κυκλοφορία σε τρίτη χώρα, πριν φθάσει στο έδαφος της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γερμανίας. Η σχετική διάταξη του αναφερθέντος πρωτοκόλλου ορίζει ότι:

«Δεδομένου ότι οι συναλλαγές μεταξύ των γερμανικών εδαφών στα οποία ισχύει ο Θεμελιώδης Νόμος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας και εκείνα στα οποία ο Θεμελιώδης Νόμος δεν ισχύει αποτελούν μέρος του εσωτερικού γερμανικού εμπορίου, η εφαρμογή της Συνθήκης δεν απαιτεί καμία τροποποίηση του ισχύοντος καθεστώτος του εμπορίου αυτού στη Γερμανία.»

Στην αναίρεση που άσκησε κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του Bundesfinanzhof η προσφεύγουσα υποστήριξε την άποψη ότι από τα άρθρα 4 και 6 του κανονισμού του Συμβουλίου 176/67, καθώς και από τα άρθρα 3, 4 και 8 του κανονισμού της Επιτροπής 1041/67, προκύπτει ότι σε περιπτώσεις στις οποίες, όπως εδώ, έχουν καθοριστεί ενιαίες επιστροφές και νομισματικά εξισωτικά ποσά για όλες τις τρίτες χώρες, δεν μπορεί να απαιτηθεί απόδειξη της εισαγωγής σε συγκεκριμένη τρίτη χώρα. Αντίθετα οι επιστροφές και τα νομισματικά εξισωτικά ποσά πρέπει να καταβάλλονται με μόνη την απόδειξη ότι τα προϊόντα εγκατέλειψαν το έδαφος της Κοινότητος. Ακόμη και αν, αντίθετα προς την άποψη αυτή, έπρεπε να προσαχθεί η απόδειξη της εισαγωγής σε τρίτη χώρα, αυτό σε καμία περίπτωση δεν σημαίνει ότι θα έπρεπε να εκτελωνιστεί το εμπόρευμα για να τεθεί σε ελεύθερη κυκλοφορία στον τόπο προορισμού. Η μεταφορά των εμπορευμάτων στη Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας, χωρίς προηγούμενο εκτελωνισμό τους για να τεθούν σε ελεύθερη κυκλοφορία στην Αυστρία και την Τσεχοσλοβακία, δεν θέτει σε κίνδυνο τις απαιτήσεις τους για καταβολή των επιστροφών και των νομισματικών εξισωτικών ποσών, διότι το πρωτόκολλο περί του εσωτερικού Γερμανικού εμπορίου δεν καταλαμβάνει παραδόσεις οι οποίες γίνονται μέσω τρίτων χωρών και με την παρέμβαση συμβαλλομένων που έχουν την έδρα τους στις χώρες αυτές.

Το καθού η προσφυγή Hauptzollant επέμεινε αντίθετα στην άποψή του ότι δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις για τη χορήγηση επιστροφής. Ο ομόσπονδος υπουργός των οικονομικών που παρενέβη στη διαδικασία υποστήριξε επίσης, όσον αφορά το ότι οι εισαγωγές σε τρίτη χώρα αποτελούν ουσιαστική προϋπόθεση για την απαίτηση επιστροφών κατά την εξαγωγή, την άποψη ότι τα κράτη μέλη μπορούν, κατά το άρθρο 4, παράγραφος 1, του κανονισμού 1041/67 να απαιτήσουν, εκτός από την απόδειξη ότι το προϊόν εγκατέλειψε το έδαφος της Κοινότητος, και την απόδειξη ότι το προϊόν τέθηκε σε ελεύθερη κυκλοφορία σε τρίτη χώρα. Τα επίδικα εμπορεύματα όμως, αφού εγκατέλειψαν το έδαφος της Κοινότητας, δεν εισήχθησαν σε τρίτη χώρα, διότι η Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας δεν θεωρείται τέτοια, σύμφωνα με το πρωτόκολλο περί του εσωτερικού Γερμανικού εμπορίου.

Το έβδομο τμήμα του Bundesfinanzhof, με Διάταξη της 9ης Ιανουαρίου 1979, ανέστειλε τη διαδικασία και υπέβαλε, κατά το άρθρο 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, τα ακόλουθα

ερωτήματα ζητώντας την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως:

1. Η «εξαγωγή» κατά την έννοια των κανονισμών (ΕΟΚ) 123/67 (ιδίως άρθρο 9), 176/67 (ιδίως άρθρα 4 και 6) και 1041/67 (ιδίως άρθρο 3 παράγραφος 1, άρθρο 4, παράγραφος 1, άρθρο 8) προϋποθέτει ότι το εμπόρευμα έχει τεθεί ή θα τεθεί σε ελεύθερη κυκλοφορία στον τόπο προορισμού, ακόμη και αν δεν έχει καθοριστεί διαφορετικός συντελεστής επιστροφής για το εμπόρευμα ανάλογα με τον τόπο προορισμού;

2. Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο ερώτημα 1:

   Έχουν το άρθρο 9 του κανονισμού (ΕΟΚ) 123/67, το άρθρο 6 του κανονισμού (ΕΟΚ) 176/67 και τα άρθρα 4 και 8 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1041/67, σε συνδυασμό με το «πρωτόκολλο περί του εσωτερικού Γερμανικού εμπορίου και των συναφών προβλημάτων» την έννοια ότι εμπορεύματα, κατά την έννοια του άρθρου 1 του κανονισμού (ΕΟΚ) 123/67, τα οποία, αφού τελούσαν σε ελεύθερη κυκλοφορία στην Κοινότητα και πωλήθησαν σε μη κοινοτικό συμβαλλόμενο, εγκατέλειψαν στις 28 και 30 Αυγούστου 1973 το έδαφος της Κοινότητας και χωρίς μεταφόρτωση και τελώντας υπό τελωνειακό έλεγχο, διασχίζοντας το έδαφος τρίτων χωρών, παραδόθηκαν στη Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας και εκτελωνίστηκαν εκεί για να τεθούν σε ελεύθερη κυκλοφορία, απολαμβάνουν των επιστροφών που προβλέπονται για τρίτες χώρες;

Η θέση μου επί των ερωτημάτων αυτών είναι η ακόλουθη:

I — Ας μου επιτραπεί, πριν εξετάσω λεπτομερώς τα ερωτήματα, να κάνω ορισμένες παρατηρήσεις για τον τρόπο διατυπώσεώς τους. Το θεωρώ αναγκαίο διότι οι διάδικοι εκτιμούν διαφορετικά την έκταση και το περιεχόμενο των δύο ερωτημάτων, ιδίως όμως του πρώτου.

Έτσι η προσφεύγουσα, επισημαίνοντας ότι δεν υπάρχουν άμεσες συμβατικές σχέσεις μεταξύ επιχειρήσεων στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και στη Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας, υποστηρίζει την άποψη ότι το πρώτο ερώτημα του Bundesfinanzhof αναφέρεται μόνον στη ερμηνεία της έννοιας της εξαγωγής, όπως αυτή χρησιμοποιείται στον επίδικο κανονισμό. Πρόκειται για γενικό πρόβλημα του Κοινοτικού Δικαίου, που ισχύει για όλες τις εξαγωγές απ' όλα τα κράτη μέλη και δεν έχει σχέση με τη θέση της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γερμανίας. Τελικά το Bundesfinanzhof ερωτά αν η έννοια της εξαγωγής περιλαμβάνει, εκτός από την εγκατάλειψη του Κοινοτικού εδάφους, και τη διαδικασία εισαγωγής στην χώρα προορισμού. Εάν δοθεί αρνητική απάντηση στο ερώτημα αυτό, το δεύτερο ερώτημα καθίσταται άνευ αντικειμένου.

Η Επιτροπή αντίθετα επισημαίνει ότι το πολύ γενικά διατυπωμένο πρώτο ερώτημα, το οποίο αφορά ένα θεμελιώδες πρόβλημα του όλου δικαίου των επιστροφών, υπερβαίνει κατά πολύ αυτό που θα ήταν αναγκαίο για τη κρίση της παρούσας διαφοράς. Λαμβάνοντας υπόψη το πρωτόκολλο περί του εσωτερικού Γερμανικού εμπορίου, η έννομη κατάσταση σχετικά με την εξαγωγή γεωργικών προϊόντων από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας στη Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας πρέπει να αντιμετωπίζεται, πράγματι, σαν να είχαν καθοριστεί επιστροφές μόνο για τρίτες χώρες εξαιρουμένης της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γερμανίας. Επομένως για τη διαφορά της κυρίας δίκης αποφασιστική είναι μόνο η απάντηση του δεύτερου ερωτήματος, που μπορούσε να χωρήσει ανεξαρτήτως του πρώτου ερωτήματος.

Τέλος η Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι το πρώτο ερώτημα, ανεξαρτήτως του εσωτερικού Γερμανικού εμπορίου, αναφέρεται στο εάν και υπό ποίες προϋποθέσεις χορηγείται αξίωση επιστροφών, με την ιδιότητα αυτή εξαρτώμενη από το πραγματικό γεγονός της εξαγωγής κατά την έννοια της ρυθμίσεως του Κοινοτικού Δικαίου. Μόνο στο δεύτερο ερώτημα τίθεται το ειδικό πρόβλημα του εσωτερικού Γερμανικού εμπορίου στο πλαίσιο των καλουμένων «αλυσιδωτών πωλήσεων» (Streckengeschäfte).

Συμφωνώ με την άποψη της προσφεύγουσας και της Ομοσπονδιακής κυβερνήσεως ότι το Δικαστήριο πρέπει να εξετάσει το πρώτο ερώτημα. Με το ερώτημα αυτό το Bundesfinanzhof δεν ζητεί μόνο, όπως υποστηρίζει η προσφεύγουσα, την ερμηνεία της έννοιας της εξαγωγής, αλλά αντίθετα το ερώτημά του αφορά, όπως ορθά επισημαίνει η Ομοσπονδιακή κυβέρνηση, τις προϋποθέσεις της απαιτήσεως για επιστροφή κατά την εξαγωγή. Αυτό προκύπτει ήδη από το ίδιο το ερώτημα, με το οποίο ερωτάται αν η εξαγωγή κατά την έννοια των επίδικων κανονισμών απαιτεί, ακόμη και σε περίπτωση μη διαφοροποιημένων επιστροφών, «να έχει τεθεί ή να πρόκειται να τεθεί το εμπόρευμα σε ελεύθερη κυκλοφορία στον τόπο προορισμού». Περαιτέρω το Bundesfinanzhof στη Διάταξή του τονίζει ρητά ότι η απόφαση περί της νομιμότητας της αποφάσεως για την απόδοση εξαρτάται κατ' αρχήν από την ερμηνεία του Κοινοτικού Δικαίου «ως προς το εάν πληρούνται οι προϋποθέσεις για τη χορήγηση επιστροφής κατά την εξαγωγή και νομισματικών εξισωτικών ποσών».

Προϋπόθεση κάθε απαιτήσεως για επιστροφή κατά την εξαγωγή είναι όμως, χωρίς αμφιβολία, να έχουν εξαχθεί τα εμπορεύματα από την Κοινότητα. Επομένως σημασία έχει αν πληρούνται οι προϋποθέσεις για να υπάρχει «εξαγωγή» κατά την έννοια του δικαίου των επιστροφών ήδη με την απομάκρυνση του εν λόγω εμπορεύματος από το έδαφος της Κοινότητος ή αν, αντίθετα, η εξαγωγή κατά την έννοια της ρυθμίσεως των επιστροφών απαιτεί να τεθεί το εν λόγω εμπόρευμα σε ελεύθερη κυκλοφορία στον τόπο προορισμού.

Η κρίση της διαφοράς της κυρίας δίκης, εξαρτάται, αντίθετα από την άποψη την οποία υποστηρίζει η Επιτροπή, από την απάντηση του ερωτήματος αυτού. Πράγματι το πρωτόκολλο περί του εσωτερικού Γερμανικού εμπορίου εξαιρεί χωρίς αμφιβολία την κυκλοφορία εμπορευμάτων μεταξύ της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας και της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γερμανίας από την ισχύ των διατάξεων Κοινοτικού δικαίου (βλέπε επ' αυτού και την απόφαση του Δικαστηρίου της 1ης Οκτωβρίου 1974, υπόθεση 14/74, Norddeutsches Vieh- und Fleischkontor GmbH κατά Hauptzollamt Hamburg-Jonas, Slg. 1974, σ. 899). Η εφαρμογή όμως του πρωτοκόλλου προϋποθέτει ότι οι επίδικες συναλλαγές υπάγονται στο εσωτερικό Γερμανικό εμπόριο. Επειδή το πρωτόκολλο αποτελεί τμήμα της Συνθήκης, σύμφωνα με το άρθρο 239 της Συνθήκης ΕΟΚ, υπόκειται, όπως και η ίδια η Συνθήκη, στην ερμηνεία του Δικαστηρίου, το οποίο έχει ιδίως την εξουσία να καθορίσει τα Κοινοτικού Δικαίου όρια της εφαρμογής του. Δεν μπορεί όμως να γίνει πλέον λόγος για εμπόριο μεταξύ της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας και της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γερμανίας κατά την έννοια του πρωτοκόλλου — αυτό μπορεί να λεχθεί εξ αρχής — όταν πληρούνται οι προϋποθέσεις της «εξαγωγής» κατά την έννοια του δικαίου των Κοινοτικών επιστροφών καί το εμπόρευμα διοχετεύεται στη Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας μετά τη γένεση της απαιτήσεως επιστροφών. Η γνώση του εξαγωγέα και οι συμβατικές σχέσεις δεν έχουν σημασία, διότι η εξαγωγή αποτελεί αντικειμενική προϋπόθεση για τη γένεση της απαιτήσεως επιστροφών. Σύμφωνα με αυτά θα ασχοληθώ κατ' αρχήν με τις προϋποθέσεις της

απαιτήσεως για τη χορήγηση επιστροφών κατά την εξαγωγή κατά την έννοια του κανονισμού 123/67.

Διαφορετικό είναι το δεύτερο πρόβλημα, που θέτουν επίσης τα ερωτήματα του Bundesfinanzhof, αν ακόμη και σε περίπτωση ρυθμίσεως που δεν διαφοροποιεί τις επιστροφές είναι δυνατόν σε ορισμένες περιπτώσεις να απαιτηθεί η απόδειξη ότι το εν λόγω εμπόρευμα έφθασε στον προορισμό ή στον τόπο προορισμού, για τον οποίον έχει καθοριστεί η επιστροφή.

Τέλος πρέπει ακόμη να εξετασθεί το δεύτερο ερώτημα που υπέβαλε το Bundesfinanzhof.

II — Επί του πρώτου ερωτήματος περί των προϋποθέσεων της απαιτήσεως επιστροφών η προσφεύγουσα έχει τη γνώμη ότι η έννοια της εξαγωγής δεν προϋποθέτει τη θέση του εμπορεύματος σε ελεύθερη κυκλοφορία στον τόπο προορισμού, ανεξαρτήτως του αν έχουν καθοριστεί διαφοροποιημένες επιστροφές ή όχι. Οι σχετικές διατάξεις του Κοινοτικού Δικαίου δείχνουν ότι η έννοια της εξαγωγής που περιέχουν χρησιμοποιείται σύμφωνα με το σύνηθες νόημά της και με την κοινή γλωσσική της χρήση. Η έννοια της εξαγωγής του άρθρου 9 του κανονισμού 123/67 και του άρθρου 1 του κανονισμού 176/67 ταυτίζεται επομένως με τη σωματική απομάκρυνση από το έδαφος της Κοινότητας. Οι σχετικές διατάξεις κάνουν επίσης σαφή διάκριση μεταξύ διαδικασιών που αφορούν το έδαφος της Κοινότητας και διαδικασιών που επεκτείνονται στο έδαφος τρίτων κρατών. Όπως προκύπτει από το άρθρο 6 παράγραφος 1 του κανονισμού 176/67, από την τρίτη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 1041/67 και από το άρθρο 3 του ίδιου κανονισμού, η έννοια της «εξαγωγής» χρησιμοποιείται αποκλειστικά και μόνο σε σχέση με το έδαφος της Κοινότητας. Στις διατάξεις όμως εκείνες οι οποίες αφορούν το έδαφος τρίτων κρατών, όπως για παράδειγμα η ένατη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 1041/67, καθώς και το άρθρο 4 παράγραφος 1, και 8, παράγραφος 1, του ιδίου κανονισμού, δεν γίνεται λόγος για εξαγωγή από την Κοινότητα, αλλά για «άφιξη», «έλευση» ή «εισαγωγή». Στο μέτρο όμως που, αντίθετα προς την άποψη της προσφεύγουσας, θα εξαρτούσε κανείς την απαίτηση επιστροφών όχι από την εξαγωγή από την Κοινότητα, αλλά από την εισαγωγή σε τρίτη χώρα, αυτό δεν σημαίνει ότι με τον όρο εισαγωγή στη χώρα προορισμού νοείται σε κάθε περίπτωση ο εκτελωνισμός για τη θέση σε ελεύθερη κυκλοφορία. Αντίθετα μπορεί να θεωρηθεί ότι από το άρθρο 4, παράγραφος 1 και το άρθρο 8, παράγραφος 1, του κανονισμού 1041/67 προκύπτει ότι ο κανονισμός είχε υπόψη του διάφορες διαδικασίες εισαγωγής, και ο εκτελωνισμός για τη θέση σε ελεύθερη κυκλοφορία δεν αποτελεί παρά μία από τις δυνατότητες αυτές.

1. Η προσπάθεια όμως της προσφεύγουσας της κυρίας δίκης να αντλήσει από τις αναφερθείσες διατάξεις κριτήρια για τον καθορισμό του περιεχομένου της έννοιας της εξαγωγής δεν κατόρθωσε να με πείσει. Όλες οι διατάξεις τις οποίες επικαλείται η προσφεύγουσα, και από τις οποίες προσπαθεί να συναγάγει ότι η απαίτηση επιστροφών γεννάται ήδη από την απομάκρυνση από το έδαφος της Κοινότητος, αφορούν στην πραγματικότητα, πράγμα που ορθά επεσήμαναν η Ομοσπονδιακή κυβέρνηση και η Επιτροπή, μόνον τους τρόπους καταβολής, οι οποίοι προϋποθέτουν, δεν θεμελιώνουν όμως την ύπαρξη ουσιαστικής απαιτήσεως επιστροφών. Οι αναφερθείσες διατάξεις ορίζουν μόνον ότι η καταβολή της επιστροφής μπορεί να χωρήσει μόνον όταν το εμπόρευμα έχει εγκαταλείψει το έδαφος της Κοινότητας. Από καμία όμως από τις αναφερθείσες ρυθμίσεις δεν προκύπτει σαφώς ο καθορισμός της έν-

νοιας της εξαγωγής, η οποία βρίσκεται στη βάση των κανόνων για τις επιστροφές που ενδιαφέρουν την προκειμένη περίπτωση.

Γι' αυτό για να δώσει κανείς περιεχόμενο στην έννοια αυτή πρέπει να αναχθεί στο γενικό σκοπό και στόχο της ρυθμίσεως των επιστροφών. Παρατηρήσεις γενικού χαρακτήρα για το στόχο και το σκοπό της ρυθμίσεως των επιστροφών στην ανάλογη οργάνωση αγοράς για το γάλα και τα γαλακτοκομικά προϊόντα (κανονισμός του Συμβουλίου 804/68, της 27ης Ιουνίου 1968, ΕΕ ειδική έκδοση, τόμος 03/003, σ. 82) διατύπωσα ήδη στις προτάσεις μου της 19ης Μαΐου 1976 επί της υποθέσεως 125/75 (Milch-, Fett- und Eier-Kontor GmbH κατά Hauptzollant Hamburg-Jonas, Slg. 1976, σ. 786). Σκοπός της Κοινοτικού δικαίου ρυθμίσεως των επιστροφών είναι να καταστήσει ανταγωνιστικά στις αγορές τρίτων χωρών τα εγχώρια γεωργικά προϊόντα που υπόκεινται στην κοινή πολιτική τιμών και να τους εξασφαλίσει τις εκεί υπάρχουσες δυνατότητες διαθέσεως, εξισώνοντας τη διαφορά τιμών μεταξύ της παγκόσμιας αγοράς και της εσωτερικής αγοράς της Κοινότητας. Αυτό για την προκειμένη περίπτωση προκύπτει από το άρθρο 9 του κανονισμού 123/67 και τη σχετική όγδοη αιτιολογική σκέψη, που ορίζουν ότι οι διαφορές μεταξύ των τιμών της παγκοσμίου αγοράς και των τιμών στο εσωτερικό της Κοινότητος για τα προϊόντα που καταλαμβάνει η οργάνωση αγοράς εξισώνεται με την επιστροφή, για να καταστεί δυνατή η εξαγωγή των προϊόντων αυτών. Ίσες όμως ευκαιρίες ανταγωνισμού για τη συμμετοχή στην οικονομική κυκλοφορία στις αγορές τρίτων χωρών δεν έχουν τα κοινοτικά προϊόντα παρά μόνον όταν, αφού εκτελωνιστούν και τεθούν σε ελεύθερη κυκλοφορία, μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο συναλλαγής στις αγορές τρίτων χωρών με τον ίδιο τρόπο όπως τα ίδια τα προϊόντα αυτών των τρίτων χωρών. Έτσι το αποτέλεσμα που επιδιώκεται με την επιστροφή κατά την εξαγωγή επιτυγχάνεται μόνον όταν τα Κοινοτικά προϊόντα μετά τον εκτελωνισμό συμμετέχουν πράγματι ελεύθερα στην οικονομική κυκλοφορία τρίτων χωρών.

2. Το ότι η ουσιαστική απαίτηση επιστροφών γεννάται μόνον όταν το εξαχθέν εμπόρευμα εκτελωνίζεται για να τεθεί σε ελεύθερη κυκλοφορία σε τρίτη χώρα αποδεικνύεται και από τον τρόπο υπολογισμού. Είναι αυτονόητο ότι το ύψος της επιστροφής δεν μπορεί φυσικά να καθορίζεται σε σχέση με κάποιες αφηρημένες τιμές, αλλά μόνον σε σχέση με εκείνες που ισχύουν πράγματι στις αγορές, αφ' ενός στην αγορά της Κοινότητας και αφ' ετέρου στο διεθνές εμπόριο. Το ότι το ύψος των επιστροφών κατά την εξαγωγή εξαρτάται από τις πραγματικές σχέσεις στις αγορές των τρίτων χωρών προκύπτει στην προκειμένη περίπτωση σαφώς από το άρθρο 3, παράγραφος 2, του κανονισμού 176/67, το οποίο αναφέρει ως καθοριστικά κριτήρια για την τιμή της παγκόσμιας αγοράς που πρέπει να υπολογιστεί την πραγματική τιμή στις αγορές τρίτων χωρών, την ευνοϊκότερη τιμή εισαγωγής στις τρίτες χώρες εισαγωγής, την τιμή παραγωγής στις τρίτες χώρες εξαγωγής, καθώς και την τιμή προσφοράς «ελεύθερο στα σύνορα» της Κοινότητας.

Από τις διατάξεις αυτές καθίσταται σαφές ότι η απαίτηση επιστροφών δεν μπορεί να γεννηθεί οριστικά με την ολοκλήρωση των διατυπώσεων της εξαγωγής, αλλά πρέπει το εμπόρευμα να έχει φθάσει στην αγορά της τρίτης χώρας. Σύμφωνα με άλλη νομική αντίληψη — αυτό επισημαίνουν και η Ομοσπονδιακή κυβέρνηση και η Επιτροπή — δεν θα ήταν νοητή ιδίως μια διάταξη σαν το άρθρο 4 του κανονισμού 1041/67, σύμφωνα με την οποία τα κράτη μέλη σε ορισμένες περιπτώσεις, λαμβάνοντας υπόψη, μεταξύ άλλων, τις αγορές εξαγωγής, μπορούν να απαιτήσουν, ως προϋπόθεση για την καταβολή της επιστροφής, εκτός από την απόδειξη ότι το προϊόν εγκατέλειψε το έδαφος της Κοινότητας, και την απόδειξη «ότι το προϊόν εισήχθη σε τρίτη χώρα

και, ενδεχομένως, υπό ποιες προϋποθέσεις πραγματοποιήθηκε η εισαγωγή». Εάν η απαίτηση των επιστροφών γεννιόταν ήδη με την ολοκλήρωση των τελωνειακών διατυπώσεων εξαγωγής, τα κράτη μέλη δεν θα είχαν ούτε το δικαίωμα ούτε τη δυνατότητα να απαιτήσουν τις αναφερθείσες επιπρόσθετες αποδείξεις για τη χορήγηση της επιστροφής. Συχνά όμως απαιτούνται τέτοιες επιπρόσθετες αποδείξεις μόνον όταν το εμπόρευμα έχει ήδη εξαχθεί, διότι μόνο τότε δημιουργούνται υποψίες σχετικά με τον πραγματικό προορισμό του εμπορεύματος. Σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν μόλις για το στόχο και το σκοπό της ρυθμίσεως των επιστροφών, η έννοια της «εισαγωγής» δεν μπορεί παρά να αναφέρεται στην εμπορία. Επομένως πρέπει να απαιτείται να κυκλοφορεί το σχετικό προϊόν στην κρίσιμη αγορά και να υπόκειται στους νόμους της αγοράς, βάσει των οποίων καθορίστηκε η επιστροφή, ανεξαρτήτως του εάν υπάρχει ρύθμιση διαφοροποιημένων ή μη διαφοροποιημένων επιστροφών.

3. Κατά του αποτελέσματος αυτού δεν μπορεί να αντιταχθεί, όπως επιχειρεί η προσφεύγουσα, ούτε η διάταξη του άρθρου 8 του κανονισμού 1041/67. Όπως είδαμε, σύμφωνα με το άρθρο 6, παράγραφος 1, του κανονισμού 176/67, και το άρθρο 3, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού 1041/67, στη συνήθη περίπτωση επί μη διαφοροποιημένων επιστροφών αρκεί η απόδειξη ότι το εμπόρευμα εγκατέλειψε το έδαφος της Κοινότητας. Δεν χρειάζεται ιδιαίτερη απόδειξη εισαγωγής, διότι στη συνήθη εμπορική πρακτική θεωρείται δεδομένο ότι το εμπόρευμα, αφού εγκατέλειψε το έδαφος της Κοινότητος, έφθασε τουλάχιστον σε κάποια τρίτη χώρα και γι' αυτό η απόδειξη της εισαγωγής θα αποτελούσε περιττή δυσχέρανση του εμπορίου. Αντίθετα, διαφορετική είναι η κατάσταση όσον αφορά διαφοροποιημένους συντελεστές επιστροφής ανάλογα με τον τόπο προορισμού, διότι στην περίπτωση αυτή υπάρχει ο κίνδυνος καταχρήσεων. Γι' αυτό το αναφερθέν άρθρο 8 προβλέπει για την περίπτωση ρυθμίσεως διαφοροποιημένων επιστροφών ότι «η άφιξη στη χώρα προορισμού» πρέπει να αποδεικνύεται με την προσκομιδή συγκεκριμένων εγγράφων. Είναι προφανές ότι ο Κοινοτικός νομοθέτης, για πρακτικούς βασικά λόγους, για να δυσχεράνει όσο το δυνατόν λιγότερο το εμπόριο, αρκείται στην προσκομιδή εγγράφων που βεβαιώνουν την άφιξη σε χώρα προορισμού. Αυτό επιβεβαιώνεται από την ένατη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 1041/67 που ορίζει ότι:

«Επειδή, λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορές στην κατάσταση που επικρατεί στις τρίτες χώρες εισαγωγής, δεν είναι δυνατόν προς το παρόν να προβλεφθούν ενιαία αποδεικτικά μέσα, φαίνεται ενδεδειγμένο να θεωρηθεί αρκετή η προσκομιδή εγγράφων που να αποτελούν εγγύηση ότι τα εξαχθέντα εμπορεύματα έφθασαν στον προορισμό ή στον τόπο προορισμού τους, παρεμποδίζοντας όμως όσο το δυνατό λιγότερο το εμπόριο.»

Συγχρόνως όμως στο άρθρο 8 χορηγείται στις αρμόδιες κρατικές αρχές η εξουσία να απαιτούν «πρόσθετες αποδείξεις». Η έκφραση αυτή, όπως ήδη ανέφερα στις προτάσεις μου επί της υποθέσεως 125/75, αναφέρεται στην εμπορία. Σύμφωνα με αυτά μπορεί και από το άρθρο 8 να συναχθεί ότι οι αρμόδιες για τις επιστροφές αρχές των κρατών μελών, όταν έχουν αμφιβολίες για την εμπορία στον τόπο προορισμού, μπορούν να διεξάγουν ιδιαίτερες έρευνες και να διατάσσουν πρόσθετες αποδείξεις για τη θέση του εμπορεύματος σε ελεύθερη κυκλοφορία.

4. Ότι η άφιξη ή εισαγωγή εμπορεύματος σε τρίτη χώρα ισοδυναμεί με τον εκτελωνισμό του για να τεθεί σε ελεύθερη κυκλοφορία προκύπτει επίσης σαφώς από τον κανονισμό της Επιτροπής 192/75 της 17ης Ιανουαρίου 1975 (ABl. L 25 της 31ης Ια-

νουαρίου 1975, σ. 1), ο οποίος αντικατέστησε τον κανονισμό 1041/67. Εκεί διευκρινίζεται στο άρθρο 11, το οποίο αντιστοιχεί στο άρθρο 8 του κανονισμού 1041/67, ότι το προϊόν θεωρείται εισαχθέν «όταν έχουν ολοκληρωθεί οι τελωνειακές διατυπώσεις για τον εκτελωνισμό και τη θέση του στην ελεύθερη κυκλοφορία σε τρίτη χώρα».

5. Τέλος και το Δικαστήριο στις δύο υποθέσεις 6/71 (Rheinmühlen Düsseldorf κατά Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel, απόφαση της 28ης Οκτωβρίου 1971, Slg. 1971, σ. 823) και 125/75 (Milch- Fett- und Eier-Kontor GmbH κατά Hauptzollamt Hamburg-Jonas, απόφαση της 2ας Ιουνίου 1976, Slg. 1976, σ. 771) αποφάνθηκε κατά τη γνώμη μου υπέρ αυτής της εννοίας της εξαγωγής. Στην υπόθεση 6/71 αποφάσισε επί του άρθρου 20, παράγραφος 2, του κανονισμού 19 του Συμβουλίου, της 4ης Απριλίου 1962, (ABl. 30 της 20ής Απριλίου 1962, σ. 933), ο οποίος περιέχει ρύθμιση αντίστοιχη προς αυτή του άρθρου 9 του κανονισμού 123/67 που ενδιαφέρει την προκειμένη περίπτωση, επικαλούμενο το σκοπό των επιστροφών στην εξαγωγή, ότι η έννοια «εξαγωγή σε τρίτη χώρα» προϋποθέτει τον εκτελωνισμό για τη θέση σε ελεύθερη κυκλοφορία στη χώρα αυτή. Σύμφωνα με όσα εξέθεσα για το σκοπό και το στόχο της ρυθμίσεως των επιστροφών, οι σκέψεις που αναπτύχθηκαν στην υπόθεση εκείνη πρέπει να είναι καθοριστικές για τη προκειμένη περίπτωση, ανεξαρτήτως του ότι η υπόθεση εκείνη αφορούσε ρύθμιση διαφοροποιημένων επιστροφών και την οριοθέτηση της έννοιας «εξαγωγή σε τρίτες χώρες». Στην υπόθεση 125/75 το Δικαστήριο αποφάσισε περαιτέρω ότι το άρθρο 4, παράγραφος 1, του κανονισμού 1041/67 είναι διάταξη γενικής ισχύος, «η οποία εφαρμόζεται σε όλες τις περιπτώσεις επιστροφών, ακόμη και όταν οι επιστροφές διαφοροποιούνται ανάλογα με τον τόπο προορισμού». Η διάταξη αυτή έχει την έννοια ότι σε όλες τις περιπτώσεις της διαφοροποιήσεως της επιστροφής η απαίτηση επιστροφών προϋποθέτει τον εκτελωνισμό του εμπορεύματος για τη θέση του σε ελεύθερη κυκλοφορία στον τόπο προορισμού. Όπως είδαμε, λαμβάνοντας υπόψη το σκοπό της επιστροφής κατά την εξαγωγή, αυτό πρέπει να ισχύει και επί ρυθμίσεως μη διαφοροποιημένων επιστροφών. Και στις δύο υποθέσεις εμπορεύματα διέσχισαν την επικράτεια κρατών για να εκτελωνιστούν έπειτα και να τεθούν σε ελεύθερη κυκλοφορία σε ένα άλλο κράτος. Και στις δύο υποθέσεις περαιτέρω το Δικαστήριο, κατά την κρίση του ερωτήματος αν υπάρχει εξαγωγή κατά την έννοια του δικαίου των κοινοτικών επιστροφών, δεν θεώρησε ως κρίσιμη την απομάκρυνση από το έδαφος της Κοινότητος, αλλά μόνον την προέλευση των παραδοθέντων εμπορευμάτων και τη χώρα στην οποία τελικά εκτελωνίστηκαν για να τεθούν σε ελεύθερη κυκλοφορία.

Το ίδιο συμβαίνει στην προκειμένη περίπτωση, στην οποία το εμπόρευμα διασχίζει απλά, χωρίς μεταφόρτωση, υπό καθεστώς διαμετακομίσεως την Αυστρία και την Τσεχοσλοβακία, για να εκτελωνιστεί και να τεθεί σε ελεύθερη κυκλοφορία στην Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας.

6. Η άποψη για την κρισιμότητα της εξαγωγής και της εμπορίας δεν μπορεί εξάλλου να κλονιστεί από τον ισχυρισμό της προσφεύγουσας ότι μετακύλησε τις επιχορηγήσεις κατά την εξαγωγή με αντίστοιχες εκπτώσεις τιμών σε επιχειρήσεις στην Αυστρία ή στο Λιχτενστάιν και ότι έτσι επετεύχθη ο σκοπός της ρυθμίσεως των επιστροφών, δηλαδή η εξασφάλιση των πωλήσεων με μέτρα προαγωγής των εξαγωγών. Αν γίνει δεκτή αυτή η επιχειρηματολογία, θα υπήρχε πράγματι σημαντικό κίνητρο για να λάβει κανείς, περνώντας από τρίτη χώρα, επιστροφές για εμπορεύματα τα οποία προέρχονται από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και καταλήγουν σε ελεύθερη κυκλοφορία στη Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας. Αυτό όμως ακριβώς

πρέπει να αποφευχθεί, σύμφωνα με το πρωτόκολλο για το εσωτερικό Γερμανικό εμπόριο, το οποίο ως γνωστό αποκλείει την εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου επί του εμπορίου μεταξύ των δύο τμημάτων της Γερμανίας. Το κοινοτικό δίκαιο θα χορηγούσε επιστροφές για γεωργικές εξαγωγές από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας στη Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας, ενώ από την άλλη πλευρά δεν θα επιβάλλονταν οι εισφορές για εξαγωγές από τη Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας προς την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία. Αυτό θα έθετε σε κίνδυνο όχι μόνο την ισορροπία του εσωτερικού Γερμανικού εμπορίου στο γεωργικό τομέα, αλλά και την ισορροπία μεταξύ της Κοινότητος και της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γερμανίας από πλευράς εμπορικής πολιτικής.

III — Μπορώ έτσι να στραφώ στο περαιτέρω ερώτημα, αν η απόδειξη του εκτελωνισμού και της θέσεως του εμπορεύματος σε ελεύθερη κυκλοφορία σε τρίτη χώρα μπορεί να απαιτηθεί ακόμη και στην περίπτωση ρυθμίσεως μη διαφοροποιημένων επιστροφών.

Όπως είδαμε, η διαδικασία απλής μεταφοράς του εμπορεύματος στην Αυστρία, ανεξαρτήτως του αν στο χρονικό εκείνο σημείο υφίστατο ρύθμιση όμοιων ή διαφοροποιημένων επιστροφών, δεν θεμελιώνει απαίτηση επιστροφών. Κατά συνέπεια ήδη από αυτή τη γενική παρατήρηση προκύπτει ότι τα κράτη μέλη πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να εξαρτήσουν την καταβολή επιστροφών από την απόδειξη εκτελωνισμού του εμπορεύματος και θέσεώς του στην ελεύθερη κυκλοφορία σε τρίτη χώρα, ακόμη και σε περίπτωση ρυθμίσεως μη διαφοροποιημένων επιστροφών.

Αντίθετα η προσφεύγουσα επικαλείται ιδίως το άρθρο 6, παράγραφος 1, του κανονισμού 176/67 και το άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 1041/678, σύμφωνα με τα οποία επί μη διαφοροποιημένων επιστροφών μπορεί να απαιτηθεί μόνο απόδειξη της εξαγωγής. Μόνο σε περίπτωση ρυθμίσεως διαφοροποιημένων επιστροφών μπορεί, κατά τη γνώμη της, να απαιτηθεί η απόδειξη ότι το εμπόρευμα έφθασε στον τόπο προορισμού, πράγμα που συνάγεται ιδίως από το άρθρο 6, παράγραφος 2, του κανονισμού 176/67, το άρθρο 4, παράγραφος 1 και άρθρο 8, παράγραφος 1, του κανονισμού 1041/67.

Ως προς αυτό θα υπευνθυμίσω κατ' αρχήν ότι οι διατάξεις που αναφέρει σχετικά η προσφεύγουσα, όπως αναφέρθηκε πιο πάνω υπό το στοιχείο II.1, αφορούν μόνον το ζήτημα του τρόπου πληρωμής. Κατά το άρθρο 4 του κανονισμού 1041/67 μπορούν όμως τα κράτη μέλη επίσης «σε ορισμένες περιπτώσεις... λαμβάνοντας υπόψη τις αγορές εξαγωγής, να απαιτήσουν ως προϋπόθεση για την καταβολή της επιστροφής, εκτός από την απόδειξη ότι το προϊόν εγκατέλειψε το έδαφος της Κοινότητος, και την απόδειξη ότι το προϊόν εισήχθη σε τρίτη χώρα και, ενδεχομένως, υπό ποιες προϋποθέσεις πραγματοποιήθηκε η εισαγωγή». Όπως τόνισε ρητά το Δικαστήριο στην απόφασή του επί της υποθέσεως 125/75, που ήδη αναφέρθηκε, η διάταξη αυτή αποτελεί «διάταξη γενικής ισχύος, που εφαρμόζεται σε όλες τις περιπτώσεις επιστροφής, ακόμη και όταν η επιστροφή διαφοροποιείται ανάλογα με τον τόπο προορισμού». Στην υπόθεση αυτή, που αφορούσε ρύθμιση διαφοροποιημένων επιστροφών, το Δικαστήριο διευκρίνησε περαιτέρω ότι σύμφωνα με τη διάταξη αυτή μπορεί να απαιτηθεί η απόδειξη, «ότι το εμπόρευμα εκτελωνίστηκε για να τεθεί σε ελεύθερη κυκλοφορία στον τόπο προορισμού».

Κατά τη γνώμη μου αυτό πρέπει να ισχύει και επί ρυθμίσεως μη διαφοροποιημένων επιστροφών. Όπως μπορεί να συναχθεί από

τις αιτιολογικές σκέψεις του κανονισμού, νόημα και σκοπός της διατάξεως είναι πράγματι η αντιμετώπιση καταχρήσεων, οι οποίες δεν μπορούν να αποκλειστούν στο δίκαιο των επιστροφών, ιδίως όταν υπάρχει ρύθμιση διαφοροποιημένων επιστροφών. Αυτό προκύπτει ρητά από την αναφορά του άρθρου 4 στις «αγορές εξαγωγής». Ένας τέτοιος κίνδυνος καταχρήσεως «λαμβάνοντας υπόψη τις αγορές εξαγωγής» υπάρχει όμως και όταν εμπορεύματα που προέρχονται από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και προορίζονται για τη Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας παραδοθούν στη Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας περνώντας από τρίτη χώρα, χωρίς να τεθούν εκεί σε ελεύθερη κυκλοφορία. Αυτή η «αγορά εξαγωγής» παρουσιάζει πράγματι σύμφωνα με το πρωτόκολλο περί του εσωτερικού Γερμανικού εμπορίου, όσον αφορά εμπορεύματα που προέρχονται από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, την ιδιαιτερότητα ότι δεν επιτρέπεται η καταβολή επιστροφών κοινοτικού δικαίου, ενώ, αν επιτρέπονταν τέτοιου είδους αλυσιδωτές συμβάσεις, τα εμπορεύματα θα απολάμβαναν επιστροφών και έτσι θα μπορούσε να καταστρατηγηθεί το πρωτόκολλο. Αντίθετα προς την άποψη της προσφεύγουσας, η κατάσταση θα ήταν πάντως διαφορετική εάν το εμπόρευμα έφθανε στη Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας αφού είχε αποτελέσει κανονικά αντικείμενο εμπορίας σε μία τρίτη χώρα, διότι τότε θα είχαν επιβληθεί οι δασμοί ή θα είχαν επέλθει άλλα εμπόδια στη εξαγωγή.

Επομένως ακόμη και επί ρυθμίσεως μη διαφοροποιημένων επιστροφών μπορούν να υπάρχουν δικαιολογημένες αμφιβολίες ως προς τη σωστή εφαρμογή του δικαίου των επιστροφών. Κατά το γράμμα όμως και το σύστημα του δικαίου των επιστροφών και κατά το γράμμα της αποφάσεως επί της υποθέσεως 125/75, η διάταξη του άρθρου 4 έχει, όπως είδαμε, την έννοια ότι επιτρέπει γενικά, όταν υπάρχουν αμφιβολίες και αντίστοιχα σημεία στα οποία μπορούν αυτές να στηριχθούν, όσον αφορά την ορθή εφαρμογή του δικαίου των επιστροφών, να απαιτηθεί απόδειξη της εισαγωγής σε άλλη χώρα, δηλαδή στην προκειμένη περίπτωση η απόδειξη της θέσεως σε ελεύθερη κυκλοφορία. Εκτός αυτού η διάταξη αυτή επιτρέπει τη διενέργεια περαιτέρω ερευνών για τις συνθήκες της εισαγωγής και την απαίτηση αντιστοίχων αποδείξεων όταν, αντίθετα προς τον ισχύοντα εμπειρικό κανόνα, μπορεί να γίνει δεκτό ότι η εισαγωγή δεν έγινε με σκοπό την εμπορία, ανεξαρτήτως του αν υπάρχει ρύθμιση των διαφοροποιημένων ή μη διαφοροποιημένων επιστροφών. Για το λόγο αυτό νομίζω ότι δεν χρειάζεται να εξετάσουμε περαιτέρω τη λύση που προτείνει η Επιτροπή, σύμφωνα με την οποία το πρωτόκολλο περί του εσωτερικού Γερμανικού εμπορίου δικαιολογεί την ανάλογη εφαρμογή της ρυθμίσεως των διαφοροποιημένων επιστροφών, λύση την οποία — αυτό θα πω μόνο — και εγώ θεωρώ υποστηρίξιμη.

Το άρθρο 4 του κανονισμού 1041/67, με την ερμηνεία που του δόθηκε, δεν προσκρούει ιδιαίτερα ούτε στον κανονισμό του Συμβουλίου 176/67, όπως υποστηρίζει η προσφεύγουσα. Το άρθρο 6, παράγραφος 3, του κανονισμού αυτού προβλέπει πράγματι ρητά ότι η Επιτροπή μπορεί να θεσπίσει πρόσθετες διατάξεις ακολουθώντας τη διαδικασία των επιτροπών διαχειρίσεως. Όμως αυτή η παράγραφος 3 δεν αφορά ακριβώς τη διαφοροποιημένη επιστροφή που ρυθμίζει η παράγραφος 2, αλλά την ομοιόμορφη επιστροφή, με αποτέλεσμα ότι εκτός από τις κανονικές προϋποθέσεις για την πληρωμή των επιστροφών, όπως αυτές ορίζονται στην παράγραφο 1, μπορεί να απαιτηθεί η συνδρομή περαιτέρω προϋποθέσεων, μία δυνατότητα της οποίας έκανε χρήση η Επιτροπή θεσπίζοντας το άρθρο 4 του κανονισμού 1041/67.

IV — Όσον αφορά το δεύτερο ερώτημα του Bundesfinanzhof η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι αυτό δεν χρειάζεται πλέον να εξετασθεί διότι το πρωτόκολλο περί του εσω-

τερικού Γερμανικού εμπορίου δεν μπορεί να εφαρμοστεί επί συναλλαγών τέτοιου είδους. Η Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας πρέπει κατά βάση να αντιμετωπίζεται από την Κοινότητα ως τρίτη χώρα, το πρωτόκολλο δεν προβλέπει εξαίρεση παρά μόνον «για το ισχύον καθεστώς του εσωτερικού Γερμανικού εμπορίου». Ως εξαιρετική ρύθμιση όμως το πρωτόκολλο πρέπει να ερμηνεύεται στενά. Εάν θεωρείται αναγκαίος για τη γένεση απαιτήσεως επιστροφών ο εκτελωνισμός για τη θέση σε ελεύθερη κυκλοφορία, τότε πρέπει να θεωρείται αρκετή η σχετική εισαγωγή στη Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας. Αντίθετα η Επιτροπή επισημαίνει ότι η προσφεύγουσα μπορεί να απέκτησε απαίτηση επιστροφών κατά την εξαγωγή μόνον εάν εφαρμόζεται το δίκαιο των επιστροφών της Κοινότητας και η προσφεύγουσα πληροί όλες τις προβλεπόμενες προϋποθέσεις της απαιτήσεως. Το εάν εφαρμόζεται το Κοινοτικό δίκαιο εξαρτάται, σύμφωνα με το πρωτόκολλο περί του εσωτερικού Γερμανικού εμπορίου, από το εάν οι επίδικες διαδικασίες υπάγονται στο εσωτερικό Γερμανικό εμπόριο. Είναι όμως περιττό να εμβαθύνει κανείς στο πρόβλημα αυτό, διότι σε κάθε περίπτωση η προσφεύγουσα δεν πληροί τις προϋποθέσεις του Κοινοτικού δικαίου για τη γένεση της απαιτήσεως. Από το πρωτόκολλο περί του εσωτερικού Γερμανικού εμπορίου, το οποίο αποτελεί τμήμα της Συνθήκης ΕΟΚ, προκύπτει πράγματι ότι οι γεωργικές εξαγωγές από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας αντιμετωπίζονταν πάντοτε σαν να είχε καθοριστεί διαφοροποιημένη επιστροφή, δηλαδή έναντι της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γερμανίας ίσχυε μηδενική επιστροφή, ενώ έναντι των άλλων τρίτων χωρών επιστροφή του ύψους που καθόριζαν οι κοινοτικοί κανονισμοί. Επειδή το επίδικο κρέας πουλερικών εισήχθη, απετέλεσε αντικείμενο εμπορίας και καταναλώθηκε αποκλειστικά στη Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας, αυτή αποτελεί αντικειμενικά τη μοναδική χώρα προορισμού κατά την έννοια του δικαίου των επιστροφών. Γι' αυτή όμως τη χώρα προορισμού δεν έπρεπε να χορηγηθούν επιστροφές.

Παρόλο ότι, όπως ήδη ανέφερα, θεωρώ υποστηρίξιμη και την άποψη που στηρίζεται στη ρύθμιση διαφοροποιημένων επιστροφών, θα ήθελα, βασιζόμενος σ' αυτά που είπα μέχρι τώρα ακόμα να προτείνω μία λύση κάπως διαφορετική, την οποία υποστηρίζει και η Ομοσπονδιακή κυβέρνηση. Είδαμε ότι οι προϋποθέσεις της εξαγωγής κατά την έννοια του δικαίου των κοινοτικών επιστροφών κατά την εξαγωγή πληρούνται μόνον όταν το εμπόρευμα φθάσει στην ελεύθερη αγορά στον τόπο προορισμού. Όπως διαπίστωσε το Δικαστήριο στην υπόθεση 125/75 το ερώτημα αν το εμπόρευμα έχει φθάσει στην αγορά στον τόπο προορισμού μπορεί να απαντηθεί μόνον αν ληφθούν υπόψη αντικειμενικά κριτήρια. Σύμφωνα με αυτά πρέπει να γίνει δεκτό ότι οι προϋποθέσεις της εξαγωγής πληρούνται μόνο με τη μεταφορά του εν λόγω εμπορεύματος από το έδαφος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας στη Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας. Επομένως από πλευράς δικαίου των επιστροφών η διαδικασία πρέπει να αντιμετωπισθεί σαν να είχαν φθάσει τα εμπορεύματα απ' ευθείας από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας στη Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας. Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του πρωτοκόλλου περί του εσωτερικού Γερμανικού εμπορίου, το οποίο κατά το άρθρο 239 της Συνθήκης ΕΟΚ αποτελεί τμήμα της Συνθήκης αυτής, μια τέτοια παράδοση πρέπει όμως να θεωρείται ως συναλλαγή μεταξύ των Γερμανικών εδαφών στα οποία ισχύει ο Θεμελιώδης Νόμος και εκείνων στα οποία ο Θεμελιώδης Νόμος δεν ισχύει, επί της οποίας εφαρμόζεται μόνο το εθνικό δίκαιο και η οποία δεν θίγεται από το κοινοτικό δίκαιο (βλέπε επ' αυτού την απόφαση του Δικαστηρίου της 1ης Οκτωβρίου 1974, υπόθεση 14/74, Norddeutsches Vieh- und Fleischkontor GmbH κατά Hauptzollamt Hamburg-Jonas, Slg. 1974, σ. 899). Αν θεωρούσε κανείς ότι αρκεί για να γεννηθεί η απαίτηση επιστροφών να τεθεί το εμπόρευμα σε ελεύθερη κυκλοφορία στη Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας περνώντας από τρίτη χώρα, θα προσέκρουε, όπως τονίζει ιδιαίτερα και η Επιτροπή, στο νόημα και το σκοπό του πρωτοκόλλου περί του

εσωτερικού Γερμανικού εμπορίου. Σε όλες τις περιπτώσεις στις οποίες το κοινοτικό δίκαιο προβλέπει επιστροφές, οι εξαγωγείς θα είχαν πράγματι κίνητρο να επιτύχουν τη χορήγηση των επιστροφών αυτών, κατά καταστρατήγηση του πρωτοκόλλου, αποφεύγοντας την απευθείας εξαγωγή στη Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας. Αυτό όμως δεν θα απειλούσε μόνο την ισορροπία του εσωτερικού Γερμανικού εμπορίου στον τομέα της γεωργίας αλλά ακόμα, όπως είδαμε ήδη, θα έθετε σε κίνδυνο και την ισορροπία μεταξύ της Κοινότητας και της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γερμανίας από πλευράς εμπορικής πολιτικής, πράγμα που τονίζει το Δικαστήριο στη υπόθεση 14/74.

V — Κατόπιν αυτών προτείνω να δοθεί η ακόλουθη απάντηση στα ερωτήματα που υπέβαλε το Bundesfinanzhof:

1. Η απαίτηση για επιστροφή κατά την εξαγωγή, η οποία χορηγείται κατά το άρθρο 9 του κανονισμού του Συμβουλίου 123/67, της 13ης Ιουνίου 1967, ακόμα κατά το άρθρο 6 του κανονισμού του Συμβουλίου 176/67, της 27ης Ιουνίου 1967, και κατά το άρθρο 3 του κανονισμού της Επιτροπής 1041/67, της 21ης Δεκεμβρίου 1967, προϋποθέτει ότι το εμπόρευμα πρέπει να έχει εκτελωνιστεί για να τεθεί στην ελεύθερη κυκλοφορία στον τόπο προορισμού, ανεξαρτήτως του αν η επιστροφή διαφοροποιείται ή όχι ανάλογα με τον προορισμό ή τον τόπο προορισμού.

2. Εάν υφίστανται σοβαρές αμφιβολίες για το αν το προϊόν έφθασε στον πραγματικό προορισμό ή στον τόπο προορισμού, τα κράτη μέλη μπορούν κατά το άρθρο 4 του κανονισμού 1041/67, ο οποίος εφαρμόζεται σε όλες τις περιπτώσεις επιστροφής, να απαιτήσουν την απόδειξη ότι το προϊόν έχει εκτελωνιστεί για να τεθεί σε ελεύθερη κυκλοφορία στον τόπο προορισμού.

3. Κατά το άρθρο 9 του κανονισμού 123/67, και το άρθρο 6 του κανονισμού 176/67, σε συνδυασμό με το «πρωτόκολλο περί του εσωτερικού Γερμανικού εμπορίου και των συναφών προβλημάτων», δεν υπάρχει εξαγωγή και επομένως ούτε απαίτηση για επιστροφή κατά την εξαγωγή για προϊόντα του άρθρου 1 του κανονισμού 123/67, τα οποία προέρχονται από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και παραδόθηκαν στη Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας περνώντας από το έδαφος τρίτων κρατών υπό το καθεστώς τελωνειακού ελέγχου, και εκεί εκτελωνίστηκαν για να τεθούν σε ελεύθερη κυκλοφορία.